

Rumijeva filozofija Ljubavi

Nevad Kahteran et al.

يا حضرت مولانا

کتاب کا انجمیہ خدمت میں منفرہما

RUMIJEVA FILOZOFIJA LJUBAVI

Nevad Kahteran

u suradnji sa Chittickovima

Sarajevo, 2007.

Sadržaj

Predgovor

Što je značenje i s kojim ciljem proučavamo interkulturalnu ili multikulturalnu filozofiju?

Rumijeva filozofija Ljubavi u vrijeme zarotiranog islama

Komparativna filozofija i interkulturalni dijalog u bosanskom kontekstu

Interpretirajući Rumija u kontekstu interkulturalnih studija

Sachiko Murata,

Oblik i značenje u kineskom jeziku islama

Umjesto pogovora

C. Chittick,

Potreba za potrebom

Further readings (Daljnja čitanja)

Umjesto pogovora

C. Chittick,⁷²

Potreba za potrebom

Dio razloga za Mawlāninu sadašnju popularnost na Zapadu jeste taj da svako u ljubavi s ljubavlju. Izvjestan broj američkih pjesnika je bio u stanju da prenese Mawlānin ushit u ljubavi, a ovo dopušta onima koji su posve neupoznati s njegovim backgroundom da osjete da im se on obraća. Ljubav je izvanredna, ljubav je predivna – svi ovo znamo i svi želimo da iskusimo ljubavnu radost.

Istodobno, oni koji su upoznati s Mawlāninim kontekstom i učenjima imaju svako pravo da budu pomalo razočarani da se puno od onog što govori gubi u prijevodu. Moja svrha danas jeste da pokušam portcrtati određene tačke u svezi s ljubavlju koje trebaju biti iznesene na svjetlost ukoliko zapravo želimo da razumijemo Mawlānina učenja. Neka mi bude dopušteno da započnem spominjanjem četiri temeljne poente koje leže u osnovi cjelokupne njegove poezije i proze.

Prva, u skladu s islamskim mišljenjem općenito, Mawlānā tvrdi da je ljubav božanski atribut. Jedino kroz izvođenje, ili tek metaforički, ljubav se može smatrati ljudskim atributom. Prije nego što shvatimo što ljubav označava ljudski – i prije nego što iskusimo istinsku snagu ljubavi – treba da razumijemo ono što ona označava u božanskom kontekstu.

---

⁷² Dr. William Chittick je profesor na Stony Brook State University of New York na Odsjeku za azijske i azijsko-američke studije.

Tekst „**The Need for Need**“ predstavlja njegovo saopćenje na međunarodnom simpoziju koji je održan u periodu 8.-12. maj 2007. u Istanbulu i Konyi u organizaciji UNESCO-a i Ministarstva za kulturu R Turske, a u povodu 800. godišnjice po rođenju Mevlānā Celāleddīn Rūmija. Isti objavljujemo u našem prijevodu po dopuštenju samog autora kao Pogovor.

U ajetu na koji Mawlānā počesto ukazuje, kaže se: „On ih voli, i oni vole Njega (5:54). U voljenju ljudskih bića – „On ih voli“ – Bog je onaj koji voli. U bivanju voljenim od strane ljudskih bića – „oni Ga vole“ – Bog je ljubljani. Uzevši u obzir da nema boga osim Boga, te jednako tako, u tipičnom zaključku koji je izveden iz većeg dijala islamske teologije, ne postoji istinski zaljubljenik osim Boga i ne postoji istinski ljubljani izuzev Boga. Ovo je Rumijeva temeljna poanta u svezi s ljubavlju. Ljubav je „Božiji atribut u zbiljnosti, te ona metaforički pripada ljudskim bićima“⁷³.

Druga poanta jeste ta da je ljepota po definiciji draga. Ljubav ne može biti raspravljana odvojito od ljepote, jer je ljepota predmet ljubavi. Također, ljepota ne može biti razumljena odvojito od ljubavi, jer je ljubav ljudski odgovor na ljepotu. Svako ko ne osjeća ljubav prema lijepom je u nedostatku ljudskog razumijevanja i potpunosti.

Ne kažem da ljepota može biti definirana. Ona nije lakše definijivna od ljubavi. Međutim, možemo razumjeti značaj ljepote čim se sjetimo da je ljepota također suštinski božanski atribut i samo izvedeno ljudski atribut. I kao što ne postoji istinski zaljubljenik i kao što ne postoji istinski ljubljani izuzev Boga, jednako tako ne postoji ništa istinski lijepo izuzev Boga. Ovo je jedno od značenja poznatog hadisa: „Bog je lijep i On voli ljepotu“. Svaka lijepa stvar osim Boga može biti lijepa jedino, kako to Rumi postavlja, zbog toga što uzima vodu iz filtrirane česme⁷⁴. Ukoliko možemo razumjeti našu istinsku situaciju, onda bismo trebali znati i osjetiti da svaka ljubav koja pogađa naša srca zapravo i uistinu je ljubav za Ljepotom, jer ne postoji ništa lijepo osim Njega.

---

⁷³ *Mathnawī* (Nicholsonovo izdanje), Knjiga II, prozni uvodnik.

⁷⁴ *Mathnawī* III 560.

Treća temeljna poanta jeste ta da ne možemo istinski voljeti Ljepotu, jedini istinski predmet ljubavi, bez upute poslanika i bogougodnika. Specifično, u Mawlāninom kontekstu, ovo označava vodstvo poslanika Muhammeda. Ovdje je Kur'an posve eksplicitan. Knjiga se obraća Muhammedu ovim riječima: „Reci: 'Ako volite Boga, mene slijedite, i vas će Bog voljeti'“ (3:31).

Nema sumnje da su ljudska bića uvijek predmeti Božije ljubavi, međutim, ovo ne postaje preobrazbeno ukoliko ljudi ne odgovaraju na to. Bog nas voli, ili inače On nas ne bi stvorio i ne bi nam otkrio puteve vodstva. Unatoč tomu, kazati da Bog voli bilo koga jeste precizno nalik iskazu: „On je s vama gdje god bili“ (Kur'an 57:4). Naravno, Bog je s nama gdje god bili; naš je problem taj što mi nismo s Njim. Naravno da nas Bog voli; naš je problem taj što mi ne volimo Njega zauzvrat. No, kako bismo bili s Njim i kako bismo Ga voljeli kao što to On traži da bude voljen, moramo slijediti poslanikovu uputu koja vodi Njegovoj ljubavi za nas pojedinačno i specifično. Ovo će se dogoditi jedino onda kad se iskreno i energično angažiramo na stazi Shams-i Tabrīzija počesto pozivajući stazi „slijeđenja“ (*mutaba'at*) riječ koja je precizno izvedena iz „slijeđenja“ koje je spomenuto u kur'anskom ajetu – „Ukoliko volite Boga, slijedite me“. Kao što to Shams postavlja na jednoj stranici svojeg *Maqālāt*-a, „Teško onima koji se odalečuju od slijeđenja Muhammeda!“⁷⁵

Ovo dovodi do četvrte temeljne poante: plod slijeđenja Muhammeda je taj da će nas Bog voljeti, a plod Božije ljubavi nas jeste taj da ćemo biti s Njim upravo kao što je On sa nama. Jedna od omiljenih tradicijskih ukazivanja jeste da objasni ovu poantu u hadisi kudsiji u kojoj Bog kaže:

---

⁷⁵ William C. Chittick, *Me & Rumi: The Autobiography of Shams-i Tabrizi* (Louisville: Fons Vitae, 2004.), str. 72.

„Moj rob Mi se najviše približava kroz ono s čime ga nisam obavezao sve dok ga ne zavolim, i moj rob Mi se ne prestaje približavati kroz neobavezna djela sve dok ga zavolim. Tad, kad ga zavolim, Ja sam njegovo uho kroz koje sluša, njegovo oko kojim gleda, njegova ruka kojom hvata, te njegova noga kojom hoda“.

No, posmotrimo ove četiri poante: Ljubav je Božiji atribut, a ljudska ljubav postoji kroz reflektiranje Božije ljubavi. Ljepota je Božiji atribut, a cjelokupna božanska i ljudska ljubav je upravljena prema Bogu kao ljepoti. Jednom kada ljudska bića shvate da je njihova ljubav zapravo usmjerena na Boga, oni nemaju drugog izbora doli da slijede poslaničku uputu kako bi djelovali kao što bi zaljubljenik trebao djelovati prema svojem ljubljenu. Jedino tada oni mogu uzbrati plod bivanja voljenim od strane Boga. Taj plod je ono što Mawlānā počesto naziva „sjedinenjem“, jer, kada Bog voli svojega roba, on nalazi da je Bog prisutan s njim, te da je on prisutan s Bogom. Bog je uho pomoću kojeg on čuje, vid kojim on gleda.

Ukratko, Mawlānina učenja su u vezi sa snaženjem unutarnjeg ljudskog kapaciteta da se voli Boga i da se ona usredsredi na svoj istinski predmet, koji je božanski Ljubljeni, istinska Ljepota. Jednom kada ljudi fokusiraju svoju ljubav na svojeg isitnskog Ljubljenog, ta ih ljubav nužno osnažuje u atributu „slijeđenja“. Konačno, ukoliko zazbilje slijeđenje s dostatnom dubinom i iskrenošću, početak će saznavati, zapravo kušati kako gledaju kroz Boga i čuju kroz Boga, te da je Bog prisutan u svemu što vide, svemu što čuju, svemu što rade, i svemu što znaju – u tolikoj mjeri što je sam Bog gledatelj, slušatelj, onaj koji zna, te zaljubljenik, budući da ne postoji zbiljnost izuzev Njega.

*

Među riječima koje Mawlānā upotrebljava da objasni prirodu ljubavi koju bi tražitelji trebali da nastoje zazbiljiti jeste „potreba“. U kazivnju o potrebi, Mawlānā upotrebljava arapsku riječ *hājat* i perzijsku *niyāz*. Kada upotrebljava *hājat*, on je uobičajeno veže za našu ontološku situaciju u suočenju s Božijom zbiljnošću. Drugim riječima, u stvari mi imamo potrebu za Bogom, jer sve što smo i sve što možemo je posve ovisni o Njemu. Ovdje je potreba posve sinonimna siromaštvu (*faqr*) koje je spomenuto u kur'anskom ajetu: „O ljudi, vi ste siromasi, vi trebate Boga, a Bog je bogat i hvale dostojan“ (35:15). Ukazivanje na sufizam kao „siromaštvo“ (*faqr*, *darwīshī*) izvodi se precizno iz kur'anskog koncepta.

Kada Mawlānā ukazuje na riječ *niyāz*, kontekst je počesto onaj ljubavi ljubljenog za istinskog Voljenog. Upotreba ove naročite riječi nije nepovezana sa činjenicom da perzijski rukopisi o ljubavi – koji se javljao gotovo dvijestotine godina od vremena kada je Mawlānā počeo ispisivati poeziju – počesto raspravljaju odnos između onog koji voli i voljenog u terminima *niyāz* i *nāz*. Potreba je atribut onog koji voli, a *nāz* je atribut voljenog. Zbilja ne posjedujemo engleski ekvivalent za *nāz*, međutim, ugrubo ovo označava pretendiranje voljenog ne da posjeduje bilo kakvo zanimanje za onog koji voli, ili činjenicu da voljeni ne pokazuje ništa izuzev bahatosti i omalovažavanja⁷⁶.

U sufizmu općenito, a napose u perzijskoj poeziji, voljeni, trebali bismo se podsjetiti, igra tipično tešku ulogu za razumijevanje. A najteži od svih predmeta ljubavi jeste Istinski Voljeni. Ovo objašnjava zašto oni koji vole Boga mogu očekivati bol i patnju u svojoj potrazi da dosegnu svojeg

---

⁷⁶ Na primjer, Rūmī kontrastira ova dva na standardan način u ovome ajetu: “Ona čije omalovažavanje ispunjava vaša srca i dušu krvlju – što će ona biti kada vam dođe u potrebi!” (*Mathnawī* I 2423).

Voljenog. Oni koji vole i koji su blazirani u svezi sa svojom ljubavlju, koji su slabi i nisu ozbiljni, zapravo ispoljavaju *nāz* – bahatost i omalovažavanje prema Voljenom. Ovo je krajnje neprikladno za ljudska bića, koja su siromašna i ovisni o Bogu. Ukoliko neko tvrdi da voli Boga i potom ne uspije da slijedi Božije vodstvo koje im je Bog ponudio, ovim se tvrdi da oni nemaju potrebu. Ovo pomaže da objasnimo zašto Mawlānā može da konstantno optužuje tzv. zaljubljenike zbog želje za ugodnom egzistencijom. Kao jedan od brojnih primjera, navedimo ovaj stih:

„Pazi, ne čezni hladno za svojom ravnodušnošću!

Traži bol! Traži bol, bol, bol!“⁷⁷

Potreba kao naša aktualna situacija, i potreba kao kvalitet za koji se moramo boriti da zazbiljimo, čvrsto su povezani zajedno. Oni su zbilja dvije strane iste kovanice – objektivna strana, ili situacija univerzuma i svega unutar njega, te subjektivna strana, ili naša vlastita percepcija univerzuma i nas samih.

Kada pogledamo univerzum, možemo vidjeti da je sve po sebi nepostojeće, čime kažemo da ništa izuzev Boga ne posjeduje svoju vlastitu zbiljnost. Bog je podario zbiljnost koja nam se čini da postoji. Zbog toga što smo suštinski nepostojeći, mi zapravo i objektivno posjedujemo stanje siromaštva i potrebe prema Bogu. Zadaća traženja Boga ovisi o našoj procjeni i razumijevanju naše vlastite, zbiljske situacije, činjenice da nemamo druge podrške osim Boga. Drugim riječima, ljubav za Boga ovisi o probuđenju za činjenicu da smo skrajnje u potrebi za Bogom uvijek i neprestano.

---

⁷⁷ *Mathnawī* VI 4304.

Kako bismo se probudili za našu aktualnu situaciju, treba da se fokusiramo na našu potrebu. Treba da tragamo za boli, treba da postanemo svjesni činjenice da zbilja patimo, budući da smo odvojeni od naše istinske zbiljnosti, našeg istinskog bića. Ovo je razlog zašto Rūmijeva svirala nastavlja da nam kazuje o našem izvornom domištu, staništu svirala, i on nastavlja da inzistira da se moramo boriti da se vratimo našoj domovini.

U jednom odjeljku, Mawlānā objašnjava da Bog daruje Svoju nagradu samo zbog toga što je stvari trebaju kako bi postojale, i ova je njihova potreba ta koja objašnjava stvaranje svijeta.

„Bez potrebe, Uzvišeni Bog

ne bi darovao ništa nikome.

Ukoliko univerzum nema potrebe,

Gospodar svjetova ne bi stvorio zemlju.

Ukoliko ova zemlja nije trebala planine,

da li bi ih On stvorio u njihovoj veličini?

Ukoliko sfere nisu imale potrebe,

on ne bi stvorio sedam nebesa iz nepostojanja.

Sunce, mjesec, zvijezde –

kako bi se mogle pojaviti bez potrebe?

Otuda, vezujuća petlja svih postojećih stvari je potreba.

Čovjekov instrument je protezanje njegove potrebe.

Otuda, o ti koji si u potrebi, brzo povećaj svoju potrebu!

Tada će Ocean Darežljivosti proključati darežljivošću.⁷⁸

Shams-i Tabrīzī posjeduje mnoge odjeljke u kojima objašnjava nužnost za povećanjem potrebe, i on konstantno upotrebljava riječ *niyāz*. U jednom, on nam kazuje da Bog ne posjeduje potrebe, tako da ne postoji ništa

---

⁷⁸ *Mathnawī* II 3274-80.

što mi posjedujemo i što bismo mogli prinijeti Bogu kao dar. Jedina stvar koju Bog *ne* posjeduje jeste potreba, tako da bismo Mu trebali ići i predložiti Mu našu potrebu. Predstavljanje potrebe se naziva ljubav, i naša ljubav za Njega može jedino biti trag Njegove ljubavi za nas. Ukoliko zadobijemo ljubav, tada ćemo Ga vidjeti, jer Njegova ljubav će postati oči s kojima vidimo.

„Budući da postoji Sud poput ovog, te da On ne posjeduje potrebe, uzmi potrebu. On koji ne posjeduje potrebe voli potrebu. Na temelju ove potrebe, odjednom ćete skočiti usred ovih novopridošlih svari. Nešto od Vječnog će se združiti s vama, a to je ljubav. Ljubavna stupica će doći, i bit ćete uhvaćeni u nju, jer „oni Ga vole“ trag je „On ih voli“ (5:54). Kroz Vječno vidjeti ćete Vječnog“⁷⁹.

Kada Rumi objašnjava značenje svoje dobro poznate pripovijesti o papagaju koji se pretvarao da je umro i onda je oslobođen iz kaveza, on nam kaže da je put ka našem izbavljenju taj da trebamo umrijeti, i da je put da umremo taj da povećamo našu potrebu. Moramo napustiti sve i prepustiti se Bogu.

„Značenje papagajevog umiranja je potreba:

Učini se mrtvim u potrebi i oskudici,

Tako da ti Isusov dah može udahnuti život

i učini se sretnim i sretan poput njega.

U proljeće, kamenje ne postaje zeleno.

Postaje prašina, i onda klija kao višebojne ruže.

Godinama si bio srceparajući kamen –

pokušaj biti neko vrijeme prašina!“⁸⁰

---

⁷⁹ *Me & Rumi*, str. 100.

⁸⁰ *Mathnawī* I 1909-12.

Kada pažljivo čitamo Shamsov *Maqālāt*, postaje jasno da je ono što je Shams pokušavao da učini za Mawlānu i njegov krug bilo to da ih poduči kako da povećaju svoju potrebu. Neka mi bude dopušteno da citiram neke pasaje koji ovo dovode kući:

Zašto se ne ispričaš Bogu? Probudi se usred noći, ustani i učini sedždu (padni ničice) dvaput. Potreba, potreba, potreba! Položi lice na zemlju i roni suze⁸¹.

Uopće ništa ne želim – izuzev potrebe za potrebom... Samo potrebu – ne samo njezin oblik, već njezin oblik skupa sa njezinim značenjem⁸².

Ukoliko on namjerava da sluša moje riječi – uz raspravljanje i debatu o kazivanju šejhova, ili hadisa, ili pak Kur'ana – on neće slušati moje riječi, niti će imati koristi. Ukoliko želi da se sjeti potrebe i da se okoristi – jer je osobni kapital potreba – on će se okoristiti. Inače, jedan dan – deset dana – ne, hiljadu godina. On će kazivati, a ja ću se podnimiti i slušati⁸³.

Ukoliko bi neko iz Anadolije ušao kroz ova vrata, vidio me, uzvjerovao, i okrenuo mi se, on bi se više okorisito od mene nego ovi šejhovi. Oni su puni sebe. Dani koji prolaze su oduvali njihov kapital, koji je potreba. Vrijeme ih je raspršilo⁸⁴.

Oni su veliki, šejhovi. Što mogu uraditi za njih? Želim vas, jer ste vi poput ovoga. Ja trebam nekog ko posjeduje potrebu, želim nekog gladnog, nekog žednog! Izvan njezine krotkosti i plemenitosti, pjenušava voda potrebuje žednog čovjeka⁸⁵.

---

⁸¹ *Me & Rumi*, str. 22.

⁸² *Me & Rumi*, str. 266.

⁸³ *Me & Rumi*, str. 230.

⁸⁴ *Me & Rumi*, str. 231.

⁸⁵ *Me & Rumi*, str. 268.

Ovaj posljednji odjeljak je reminiscencija na Rūmijev poznati stih:

„Troši manje vremena tražeći vodu i postani žedan!

Tada će voda šiknuti odozgo i odozdo“⁸⁶.

*

Neka mi bude dopušteno da sažmem Mawlānina učenja o nužnosti potrebe uz jedan pasaž iz njegovog djela *Fīhi mā fīhi*:

Kada neko čuje da u određenom gradu darežljiv čovjek daruje goleme poklone i darove, prirodno je da će otići tamo u nadi da dobije nešto. Pošto je Božija Darežljivost toliko poznata, i čitav svijet zna o Njegovoj Dobroti, zašto ne ištete od Njega? Zašto usrdno ne bi molili za počasne ogrtače i kese sa zlatom?

Sjedite nemarni i kažete: „Ukoliko On želi, On će mi dati nešto“, a ne iznosite nikakvo traženje. Pogledajte psa, koji nema ni razuma, niti percipcije. Kada je gladan i bez hrane, on vam dođe i maše svojim repom. Ovo znači: „Daj mi hrane, jer nemam hrane, a ti je imaš“. Ovo zapravo znači ovo rasuđivanje.

Zbilja, vi onda niste ništa bolji od psa, koji nije zadovoljan da spava u prašini i kaže: „Ako on želi, dat će mi malo hrane“. On laje i maše svojim repom. Jednako tako, ti mahni svojim skutom kaputa i išti od Boga! Išti, jer u suočenju s takovrsnim Dobročiniteljem, iskanje je silno poželjno⁸⁷.

---

⁸⁶ *Mathnawī* III 3212.

⁸⁷ *Fīhi mā fīhi* (Furūzānfarovo izdanje), str. 171-72.